



Верховний
Суд

ДАЙДЖЕСТ судової практики Великої Палати Верховного Суду

Рішення, внесені до ЄДРСР
за період з 01.04.2026 до 30.06.2026



Supreme LAB

База правових позицій

Зміст

1. Спори, що виникають із земельних правовідносин.....	4
2. Спори, що виникають із сімейних правовідносин.....	7
3. Спори щодо грошового забезпечення військовослужбовців. Зразкова справа ..	9
4. Спори, пов'язані з відшкодуванням шкоди	11
5. Спори, пов'язані із застосуванням персональних санкцій.....	13
6. Спори, що виникають на стадії виконавчого провадження.....	15
7. Питання призначення покарання.....	17
8. Процесуальні питання.....	18
9. Питання дисциплінарної відповідальності суддів.....	22

Перелік уживаних скорочень

ВП ВС	– Велика Палата Верховного Суду
КАС ВС	– Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду
ККС ВС	– Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду
КЦС ВС	– Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду
ЄСПЛ	– Європейський суд з прав людини
ВРП	– Вища рада правосуддя
РНБО	– Рада національної безпеки і оборони
СБУ	– Служба безпеки України
МВС України	– Міністерство внутрішніх справ України
ГУ МВС України	– Головне управління Міністерства внутрішніх справ України
ДКС України	– Державна казначейська служба України
ДВС України	– Державна виконавча служба України
АР Крим	– Автономна республіка Крим
КАС України	– Кодекс адміністративного судочинства України
ГПК України	– Господарський процесуальний кодекс України
КК України	– Кримінальний кодекс України
КПК України	– Кримінально процесуальний кодекс України
ЦК України	– Цивільний кодекс України
ЦПК України	– Цивільний процесуальний кодекс України
АТ	– Акціонерне товариство
ТОВ	– Товариство з обмеженою відповідальністю
ПАТ	– Публічне акціонерне товариство
Закон №2050-III	– Закону України від 19 жовтня 2000 року № 2050-III «Про компенсацію громадянам втрати частини доходів у зв'язку з порушенням строків їх виплати»
Закон №1644-VII	– Закон України від 14 серпня 2014 року № 1644-VII «Про санкції»
Закон №1402-VIII	– Закон України від 02 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів»
Постанова КМУ №168	– Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 168 «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану»
Порядок №159	– Порядок проведення компенсації громадянам втрати частини грошових доходів у зв'язку з порушенням термінів їх виплати, затверджений постановою КМУ від 21 лютого 2001 року №159
рф	– російська федерація

1. Спори, що виникають із земельних правовідносин

За загальним правилом, договори оренди землі, підписані до 01.01.2013, набувають чинності з моменту їх державної реєстрації, якщо інший порядок набрання ними чинності не визначений самими договорами. Державна реєстрація речового права не підміняє державну реєстрацію самого договору, а також не створює правові наслідки, пов'язані з державною реєстрацією договору.

Обставини справи:

У цій справі фермерське господарство звернулося з позовом до Головного управління Держгеокадастру у Черкаській області (замінено на Калинопільську селищну раду Черкаської області) про визнання укладеною додаткової угоди про поновлення договору оренди землі строком на п'ять років.

Сторона обґрунтовувала пред'явлений позов тим, що після закінчення строку дії договору оренди земельної ділянки позивач належним чином повідомив відповідача про свій намір продовжити дію договору, проте відповідач відповіді на таке звернення не надав. Оскільки після закінчення строку дії договору оренди землі позивач продовжував використання земельної ділянки за призначенням, сплачував орендні платежі, позивач просив поновити договір оренди на той самий строк і на тих самих умовах шляхом укладення додаткової угоди у запропонованій ним редакції.

Справа розглядалася судами неодноразово.

Після повернення Верховним Судом справи на новий розгляд суди першої та апеляційної інстанцій у задоволенні позову відмовили у зв'язку з тим, що договір оренди землі не був зареєстрований у встановленому законом порядку, а отже він не набрав чинності, й у позивача не виникло право оренди земельної ділянки.

Правовий висновок ВП ВС:

ВП ВС підтвердила сформовані раніше правові висновки щодо значення державної реєстрації договору оренди землі, підписаного до 01.01.2013, та моменту набрання таким договором чинності, зазначивши, що договори оренди землі, підписані до 01.01.2013, набувають чинності з моменту їх державної реєстрації, якщо інший порядок набрання ними чинності не визначений самими договорами. Лише після державної реєстрації договору сторони можуть реалізувати свої суб'єктивні права та обов'язки за договором.

Права й обов'язки, на досягнення яких було спрямоване волевиявлення учасників під час укладення договору оренди земельної ділянки, набуваються лише після його державної реєстрації, як визначено статтями 18, 20 Закону України «Про оренду землі» у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин.

Така умова визначена не тільки положеннями законодавства України, чинного на момент укладення договору оренди землі від 20.04.2012, а й погоджена сторонами у пункті 43 договору, за умовами якого він набирає чинності після підписання сторонами та його державної реєстрації.

З 01.01.2013 було запроваджено державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно, втім проведення державної реєстрації речового права оренди земельної ділянки на підставі договору оренди землі, підписаного до цієї дати, не може підмінити державну реєстрацію самого договору (державна реєстрація речового права не є державною реєстрацією договору оренди землі).

У цій справі ВП ВС виснувала, що договір оренди землі не набрав чинності та не створив юридичних наслідків, оскільки державна реєстрація договору, з якою сторони пов'язали його чинність згідно з умовами договору, здійснена не була.

Тож відповідно до статті 33 Закону України «Про оренду землі» не встановлено підстав для поновлення договору на новий строк.

Щодо доводів касаційної скарги про неможливість здійснення орендарем реєстрації договору ВП ВС звернула увагу, що, усвідомлюючи утруднення чи неможливість проведення державної реєстрації договору оренди землі, з якою пов'язане набрання договором чинності, сторони мали право узгодити інший порядок набрання ним чинності. Втім матеріали справи не містять доказів на підтвердження реалізації орендарем такого права.

З урахуванням наведеного ВП ВС залишила касаційну скаргу без задоволення, а рішення судів першої та апеляційної інстанцій — без змін.

Постанова ВП ВС від 06 травня 2026 року у справі №925/632/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/136978487>

Для ефективного захисту прав власника землі, щодо якого до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно незаконно внесено запис про право користування іншої особи, з якою власник не перебував у зобов'язальних відносинах, власник може звернутись з негаторним позовом, зокрема, але не виключно, шляхом пред'явлення вимоги про повернення землі, визнання відсутнім права оренди, скасування державної реєстрації речового права, залежно від обставин кожної конкретної справи.

Обставини справи:

У цій справі фізична особа звернулася до суду з позовом до приватного підприємства про визнання недійсними договорів оренди землі та зобов'язання повернути земельні ділянки. Позивачка стверджувала, що вона не мала наміру укладати договори оренди земельних ділянок, а підписи на оспорюваних

договорах їй не належать. Відповідач фактично користувався спірними земельними ділянками, а позивачка до них доступу не мала.

Висновком судової почеркознавчої експертизи було встановлено, що підписи від імені позивачки у спірних договорах та актах приймання-передачі об'єктів оренди виконані іншою особою (особами).

Рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін постановою апеляційного суду, позов задоволено частково. Суд усунув перешкоди у здійсненні позивачкою права користування належними їй на праві власності земельними ділянками шляхом зобов'язання приватного підприємства їх повернути, в іншій частині вимог позову відмовлено.

Відповідач оскаржив рішення судів, зокрема, у зв'язку з обранням позивачкою неналежного способу захисту свого права, вважаючи єдиним ефективним способом захисту у спірних правовідносинах вимогу про визнання відсутнім права оренди.

Правовий висновок ВП ВС:

ВП ВС підтвердила сформований раніше правовий висновок про те, що ефективним способом захисту прав власника, позбавленого права користування належним йому майном, є пред'явлення негаторного позову.

Водночас ВП ВС звернула увагу, що заявлення негаторного позову шляхом повернення власнику майна не є єдиним універсальним способом захисту порушених прав власника майна, який має перешкоди в користуванні ним.

Оскільки предметом негаторного позову є вимога позивача про усунення будь-яких перешкод у здійсненні ним права користування та розпорядження своїм майном, а підставою негаторного позову є обставини, що підтверджують вчинення відповідачем дій, що перешкоджають власнику майна використовувати належні йому права, позивач з огляду на характер порушень самостійно визначає спосіб, у який він вважає за можливе їх усунути.

ВП ВС виснувала, що коли власник землі обґрунтовує позов наявністю перешкод у користуванні чи розпорядженні земельною ділянкою (безпідставним фактичним користуванням майном або реєстрацією речового права іншої особи), то залежно від позовних вимог, характеру порушених прав та фактичних обставин справи суд, якщо негаторний позов визнано обґрунтованим, може захистити права такого власника в незаборонений законом спосіб, спрямований на усунення порушень (зокрема й шляхом повернення землі, визнання відсутнім права оренди, скасування державної реєстрації речового права).

ВП ВС також зауважила, що невідповідність чи неповна відповідність позовних вимог належному способу захисту не може бути підставою для відмови в позові з формальних підстав, якщо прагнення позивача не викликає сумніву, а позовні

вимоги можна витлумачити відповідно до належного способу захисту прав. Інший підхід не відповідав би завданням цивільного судочинства (ст. 2 ЦПК України).

У цій справі ВП ВС залишила касаційну скаргу без задоволення, а рішення судів попередніх інстанцій – без змін.

Постанова ВП ВС від 13 травня 2026 року у справі №456/252/22
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/137216116>

2. Спори, що виникають із сімейних правовідносин

Співвласник, який не є забудовником і не може здійснити юридично значущі дії щодо введення об'єкта в експлуатацію, але прагне захистити свої правомірні очікування щодо набуття права власності на нерухоме майно, може звернутися до суду та просити визнати за собою право на належну йому частку в об'єкті незавершеного будівництва.

Судове рішення про визнання в порядку поділу права власності на частку в незавершеному будівництвом об'єкті закріплює правовий режим цього майна як такого, що належить сторонам на праві спільної власності, та є підставою для проведення державної реєстрації речових прав саме на об'єкт незавершеного будівництва.

Обставини справи:

У цій справі позивачка звернулася до суду з позовом, в якому просила здійснити поділ спільного майна колишнього подружжя, зокрема шляхом визнання за нею права власності на половину фактично завершеного, проте не введенного в експлуатацію житлового будинку.

Позов обґрунтовувався тим, що житловий будинок було побудовано сторонами за час перебування у шлюбі, після розірвання якого вони продовжили проживати у спірному житлі. За результатами технічного обстеження 2023 року встановлено, що будинок має 100-відсотковий ступінь готовності, відповідає будівельним нормам та фактично експлуатується з 2005 року. Втім відповідач умисно ухилявся від введення його в експлуатацію та реєстрації права власності на нього, що унеможливлювало поділ цього майна.

Суди першої та апеляційної інстанцій відмовили в задоволенні позову в частині вимог про визнання права на половину житлового будинку. Суд першої інстанції вважав цю вимогу недоведеною, тоді як суд апеляційної інстанції виснував про неефективність обраного способу захисту й зауважив, що позивачка має право лише на компенсацію вартості будматеріалів чи робіт.

Правовий висновок ВП ВС:

ВП ВС вказала, що нерухомими речами потрібно визнавати як повністю завершені, так і не завершені будівництвом об'єкти, право власності на які зареєстроване у встановленому порядку. Натомість будівельні матеріали, вироби та конструкції є рухомими речами до моменту їх фізичного включення до конструкцій об'єкта будівництва, після чого вони втрачають свою ідентичність.

ВП ВС наголосила, що об'єкт будівництва (об'єкт незавершеного будівництва), право власності на який не зареєстровано в установленому для державної реєстрації речових прав на нерухомість порядку, не належить ані до рухомих, ані до нерухомих речей, постаючи як річ *sui generis* (свого, особливого роду). Така річ може бути об'єктом цивільних прав і обов'язків, зокрема й речових, однак лише як річ особливого роду.

У випадку, коли об'єкт не має ознак самочинного будівництва, проте не вводиться в експлуатацію з вини одного з подружжя (співвласника-формального забудовника), то суд має право визнати за позивачем право на частку в об'єкті незавершеного будівництва, усунувши невизначеність у правовому режимі відповідної споруди.

ВП ВС акцентувала, що ступінь готовності спорудженого подружжям об'єкта незавершеного будівництва не є кваліфікуючою ознакою для ідентифікації відповідного об'єкта як оборотоздатного та не впливає на можливість застосування такого способу захисту порушеного права, як визнання за одним із подружжя (співвласником) права власності на його частку в спільному майні в порядку його поділу.

Водночас ВП ВС звернула увагу, що визнання судом права на частку в недобудові не звільняє співвласників від обов'язку із вчинення дій, спрямованих на завершення процедури оформлення речових прав на це майно як на завершений будівництвом об'єкт нерухомості. Втім, таке судове рішення усуває правову невизначеність щодо власників і їх часток та слугує підставою для проведення державної реєстрації речових прав саме на об'єкт незавершеного будівництва.

ВП ВС також конкретизувала сферу застосування свого правового висновку, викладеного у постанові від 12 квітня 2023 року у справі № 511/2303/19, щодо визнання права власності на будівельні матеріали і конструктивні елементи будинку, зазначивши, що для застосування такого висновку недостатньо встановити, що об'єкт нерухомості, який є предметом спору, не введено в експлуатацію. Необхідною кваліфікуючою ознакою є встановлення судом, що до складу відповідного об'єкта, про поділ якого заявлено вимогу, входять самочинно збудовані споруди (елементи), які відповідають ознакам, визначеним ч. 1 ст. 376 ЦК України.

У цій справі ВП ВС виснувала про наявність підстав для скасування оскаржуваних судових рішень в окресленій частині й ухвалення в цій частині нового рішення – про визнання в порядку поділу майна подружжя права власності по ½ частині незавершеного будівництвом житлового будинку за кожним із колишнього подружжя.

Постанова ВП ВС від 8 квітня 2026 року у справі №607/10858/22 – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/136045903>

3. Спори щодо грошового забезпечення військовослужбовців. Зразкова справа

Додаткова винагорода, встановлена Постановою № 168 на період дії воєнного стану у зв'язку з пораненням (контузією, травмою, каліцтвом), пов'язаним із захистом Батьківщини, за час перебування на стаціонарному лікуванні в закладах охорони здоров'я (у тому числі закордонних), включаючи час переміщення з одного лікарняного закладу охорони здоров'я до іншого, або перебування у відпустці для лікування після тяжкого поранення, є різновидом одноразового додаткового грошового забезпечення військовослужбовця, тобто є доходом, що має разовий характер, у зв'язку із чим приписи Закону України № 2050-III на спірні правовідносини не поширюються, а компенсація втрати частини таких доходів у разі затримки їх виплати стягненню не підлягає.

Обставини справи:

У цій справі військовослужбовець звернувся до суду з позовом до військової частини про стягнення компенсації втрати частини доходів у зв'язку з порушенням строків виплати грошового забезпечення, а саме додаткової грошової винагороди, визначеної Постановою КМУ № 168.

Позов обґрунтовувався тим, що у липні 2024 року позивачу було донараховано та виплачено додаткову винагороду у підвищеному розмірі 100 000 гривень пропорційно до часу перебування на стаціонарному лікуванні після поранення, пов'язаного із захистом Батьківщини, за період з 25 листопада 2022 року до 14 грудня 2023 року.

Позивач стверджував, що додаткова винагорода за Постановою КМУ № 168 є складовою заробітної плати, тож у разі несвоечасної виплати такої винагороди проводиться її компенсація відповідно до Закону України від 19 жовтня 2000 року № 2050-III «Про компенсацію громадянам втрати частини доходів у зв'язку з порушенням строків їх виплати» та Порядку № 159.

Рішенням від 11 квітня 2025 року КАС ВС позов задовольнив. Суд керувався тим, що додаткова винагорода, установлена Постановою № 168 на період дії воєнного стану у зв'язку з пораненням (контузією, травмою, каліцтвом), пов'язаним із захистом Батьківщини, за час перебування на стаціонарному лікуванні в закладах охорони здоров'я або перебування у відпустці для лікування після тяжкого поранення, є додатковим видом грошового

забезпечення військовослужбовців та входить до складу їх грошового забезпечення. Такий додатковий вид грошового забезпечення є грошовим доходом, що не має разового характеру, а порушення строку його виплати є підставою для нарахування та виплати компенсації втрати частини доходів.

Правовий висновок ВП ВС:

ВП ВС наголосила, що питання грошового забезпечення захисників України в умовах повномасштабної війни є надзвичайно чутливим і потребує особливо ретельного дослідження, водночас нагадавши, що у цій справі постало питання не стягнення самої додаткової винагороди, що підлягає виплаті відповідно до Постанови КМУ № 168, а винятково корегування такої виплати на індекс інфляції (індекс споживчих цін), що згідно з чинним законодавством допускається лише в частині тих доходів, які не мають разового характеру.

Одним із видів додаткової винагороди на період дії воєнного стану є додаткова винагорода військовослужбовцям, які у зв'язку з пораненням перебувають на стаціонарному лікуванні в закладах охорони здоров'я або у відпустці для лікування після тяжкого поранення.

Норми права, які регулюють спірні правовідносини, не викликають сумніву щодо розуміння характеру такої винагороди, як одноразового, а не регулярного / постійного / періодичного доходу, за критерієм систематичності її виплати.

Водночас ВП ВС зазначила, що законодавець розрізняє винагороди, які мають постійний характер, тобто такі, що є загальними і не залежать від конкретних обставин об'єктивної дійсності чи особистих характеристик військовослужбовця, та одноразові винагороди, пов'язані з певними особливостями бойових завдань (виконаної військовослужбовцем роботи; територією, на якій такі завдання / робота виконувались, тощо), фізичним станом військовослужбовця.

Вочевидь, призначення та виплата додаткової винагороди на період дії воєнного стану у зв'язку з пораненням відбувається за настання особливого та єдиного юридичного факту - поранення під час захисту Батьківщини, що надалі зумовлює лікування, яке своєю тривалістю може відрізнитися залежно від тяжкості поранення.

ВП ВС окремо зауважила, що та обставина, що лікування може тривати протягом певного періоду часу і за весь цей період військовослужбовець має право отримати додаткову винагороду, не змінює одноразовий характер цієї виплати, яка пов'язана з одним юридичним фактом – пораненням, а здійснення такої виплати декількома платежами протягом кількох місяців поспіль свідчить лише про виплату одного і того ж разового доходу (додаткової винагороди) частинами.

Отже, у цій справі ВП ВС скасувала рішення КАС ВС та ухвалила нове, яким у задоволенні позову відмовила.

Постанова ВП ВС від 7 травня 2026 року у справі №280/8933/24 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/136901085>

4. Спори, пов'язані з відшкодуванням шкоди

ВП ВС відступила від висновків ККС ВС щодо відшкодування шкоди, завданої потерпілому службовою особою органу державної влади під час здійснення нею своїх повноважень, зазначивши, що держава відповідальна за дії службових осіб своїх органів. Цивільний позов потерпілого від злочину, вчиненого службовою особою, до держави може бути розглянутий у кримінальному провадженні стосовно такої службової особи. Одночасне покладення спільної (солідарної або часткової) відповідальності і на посадову або службову особу, і на державу як цивільного відповідача, суперечить нормам чинного законодавства.

Обставини справи:

У цій справі вироком суду колишнього заступника командира полку міліції особливого призначення «Беркут» було визнано винуватим і засуджено за державну зраду, перевищення влади та службових повноважень, незаконне перешкоджання проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій під час подій Революції Гідності на Майдані Незалежності у 2013 році, яке було вчинене службовою особою на виконання явно злочинного наказу, із застосуванням фізичного насильства.

Засудженому було призначено покарання у виді позбавлення волі на строк п'ятнадцять років з позбавленням права обіймати посади в державних чи правоохоронних органах на строк три роки, позбавлено спеціального звання підполковника міліції, стягнуто солідарно із нього та МВС України на користь потерпілого моральну шкоду, завдану внаслідок вчинення злочину, в розмірі 200 000 грн.

Представник МВС України подав касаційну скаргу на вирок, в якій просив скасувати судові рішення у частині вирішення цивільного позову та ухвалити в цій частині нове рішення, яким відмовити в задоволенні цивільного позову потерпілого до МВС України, посилаючись на те, що належним відповідачем у цій справі є держава в особі ДКС України, а не МВС України, а стягнення коштів на відшкодування моральної шкоди в судовому порядку слід здійснювати за рахунок Державного бюджету України шляхом списання коштів з єдиного казначейського рахунку.

Правовий висновок ВП ВС:

ВП ВС зазначила, що за ст. 1174 ЦК України обов'язок з відшкодування шкоди, завданої посадовою або службовою особою органу державної влади унаслідок вчиненого зазначеною особою кримінального правопорушення, пов'язаного з використанням її посадового, службового становища

та порушенням її посадових, службових обов'язків, покладається безпосередньо на державу.

Держава, будучи суб'єктом відповідальності в деліктному зобов'язанні, визначеному ст. 1174 ЦК України, що виникло внаслідок вчинення посадовою або службовою особою органу державної влади кримінального правопорушення під час здійснення нею своїх повноважень, у разі пред'явлення потерпілим цивільного позову у кримінальному провадженні набуває процесуального статусу цивільного відповідача на підставі приписів ч. 3 ст. 127, ч. 5 ст. 128 КПК України та ч. 2 ст. 48 ЦПК України.

У такому разі держава як цивільний відповідач у кримінальному провадженні за приписами ч. 5 ст. 128 КПК України та ч. 2 ст. 48, ч. 4 ст. 58 ЦПК України здійснює визначені кримінальним процесуальним законом права й обов'язки через відповідний орган державної влади у межах його компетенції, зазвичай орган, діями посадових або службових осіб якого завдано шкоду.

Одночасне покладення спільної (солідарної або часткової) відповідальності і на посадову або службову особу, яка під час здійснення своїх повноважень безпосередньо вчинила кримінальне правопорушення та завдала потерпілому шкоди, і на державу як цивільного відповідача, яка бере участь у кримінальному провадженні через відповідний орган державної влади, діями посадової або службової особи якого завдано шкоду, суперечить приписам статей 1174 та 1190 ЦК України.

Також ВП ВС нагадала, що залучення або незалучення до участі у спорах з державою ДКС України чи її територіального органу не впливає на правильність визначення відповідача у справі, оскільки таким належним відповідачем є держава, а не ДКС України чи її територіальний орган. Останні зобов'язані виконати відповідне рішення суду незалежно від їхньої участі в розгляді справи за позовом до держави.

Отже, ВП ВС дійшла висновку про часткове задоволення касаційної скарги цивільного відповідача МВС України та зміну оскаржуваних судових рішень в частині вирішення цивільного позову, а саме: позов потерпілого до держави в особі МВС України про відшкодування моральної шкоди задовольнити, стягнути з держави за рахунок коштів Державного бюджету України на користь потерпілого 200 000 гривень на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок вчинення злочину. В задоволенні позову потерпілого до засудженого відмовити. У решті оскаржені судові рішення залишити без зміни.

У цій справі ВП ВС відступила від висновків, викладених у постановках ККС ВС від 15 лютого 2023 року у справі №712/10956/16-к (провадження №51-3095км22), від 14 листопада 2024 року у справі №755/6856/17 (провадження №51-6199 км 19) та від 03 грудня 2024 року у справі № 761/18548/18 (провадження №51-4443 км 23), у яких суд касаційної інстанції по суті сформував правову позицію, згідно з якою

шкода, завдана потерпілому службовою особою органу державної влади під час здійснення нею своїх повноважень, відшкодовується не державою, а органом державної влади, а у справах №712/10956/16-к, №761/18548/18 також висловив позицію, що обов'язок відшкодування такої шкоди може покладатися солідарно на особу, яка безпосередньо вчинила кримінальне правопорушення, та державний орган, службовою особою якого був засуджений.

Постанова ВП ВС від 27 травня 2026 року у справі №754/1519/22
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/137414095>

5. Спори, пов'язані із застосуванням персональних санкцій

ВП ВС з урахуванням висновків, викладених у рішенні ЄСПЛ у справі «ТОВ «М.С.Л.» проти України», конкретизувала раніше сформульовану правову позицію щодо обсягу судового перегляду у справах про оскарження указів Президента України про введення в дію рішень РНБО про застосування персональних санкцій, зазначивши, що судовий перегляд не може обмежуватися винятково формальною перевіркою дотримання процедури ухвалення рішення та наявності повноважень у відповідних органів. Такий підхід не відповідав би конституційному принципу поширення юрисдикції судів на будь-який юридичний спір (ч. 3 ст. 124 Конституції України) та не забезпечував би ефективного захисту прав особи від свавільного втручання.

Роль суду полягає у перевірці того, чи не є рішення про застосування санкцій свавільним, чи базується воно на достатній фактичній основі та чи відповідає вимогам закону.

Обставини справи:

У цій справі позивач оскаржив Указ Президента України, яким введено в дію рішення РНБО про застосування до нього персональних санкцій. Вважав, що жодних правових і фактичних підстав для застосування до нього таких санкцій немає.

КАС ВС у задоволенні позову відмовив. Суд зробив висновок, що, видавши згаданий Указ в оскаржуваній частині, Президент України реалізував конституційні повноваження у порядку та на підставі законодавства України, з дотриманням потрібного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване рішення.

Позивач оскаржив рішення КАС ВС, стверджуючи, що суд першої інстанції провів формальний розгляд справи без установлення фактуальної основи достовірності порушень позивача, які стали підставою для застосування санкцій, що є несумісним зі стандартами ЄСПЛ.

Правовий висновок ВП ВС:

Перш ніж звернутися до оцінки обґрунтованості застосування санкцій до позивача, ВП ВС визначила межі та обсяг судового перегляду у справах цієї категорії з урахуванням практики ЄСПЛ, зокрема рішення від 16 жовтня 2025 року у справі «ТОВ «М.С.Л.» проти України», яке містить важливі правові висновки щодо вимог до судового перегляду у справах про санкції, які мають враховуватися ВП ВС під час здійснення правосуддя.

Головним висновком ЄСПЛ у справі «ТОВ «М.С.Л.» проти України» стало те, що, незважаючи на дискреційні повноваження РНБО та Президента України в питаннях національної безпеки, судовий перегляд не може обмежуватися винятково перевіркою дотримання процедури та формальних вимог законодавства.

ВП ВС зауважила, що РНБО як координаційний орган з питань національної безпеки і оборони при Президентові України, а також Президент України як гарант державного суверенітету та територіальної цілісності наділені певним обсягом дискреційних повноважень під час оцінки загроз національній безпеці та ухвалення рішень про застосування санкцій відповідно до Закону № 1644-VII.

Водночас наявність дискреційних повноважень у суб'єкта владних повноважень не звільняє суд від обов'язку здійснювати судовий перегляд рішень такого суб'єкта. Питання полягає не у тому, чи здійснюється такий перегляд, а в його обсязі та характері.

ВП ВС наголосила, що обсяг судового перегляду, визначений у цій постанові, не означає, що суд має переоцінювати кожен висновок СБУ, РНБО чи Президента України або перевіряти доцільність ухвалених ними рішень. Роль суду полягає у перевірці того, чи не є рішення про застосування санкцій свавільним, чи базується воно на достатній фактичній основі та чи відповідає вимогам закону. Остаточну відповідальність за оцінку ризиків для національної безпеки несуть РНБО та Президент України, однак ця відповідальність має реалізовуватися в межах правового поля та з можливістю судового перегляду, іншими словами відповідати принципу правовладдя.

Тож судовий перегляд у справах про застосування санкцій має бути достатнім для запобігання свавіллю, однак не може підміняти собою дискреційні повноваження РНБО та Президента України у сфері національної безпеки. Суд не може замінити власною оцінкою ризиків для національної безпеки ту оцінку, що здійснена відповідними конституційними органами.

ВП ВС окремо зауважила, що наявність інформації з обмеженим доступом не звільняє суд від обов'язку перевірити, чи містять ці матеріали достатню фактичну інформацію, яка з відповідним ступенем переконливості обґрунтовує застосування санкцій, а також чи відповідає ступінь такого втручання у права особи вимогам необхідності в демократичному суспільстві.

Здійснивши оцінку обґрунтованості застосування санкцій до позивача у цій справі з урахуванням наведених стандартів судового перегляду, ВП ВС дійшла висновку, що під час ухвалення оскаржуваного рішення (указу) Президент України не вийшов за межі наданих йому дискреційних повноважень, реалізував їх у спосіб, встановлений законами України, на підставі достатньої фактичної основи та з дотриманням необхідного балансу між несприятливими наслідками для прав позивача і легітимною метою захисту національної безпеки. Таке рішення Президента України не має ознак свавільного.

ВП ВС виснувала, що суд першої інстанції правильно встановив обставини цієї справи та дійшов вірного висновку про відсутність підстав для задоволення позову. Проте, в мотивувальній частині рішення суд першої інстанції не здійснив повноцінної перевірки наявності достатньої фактичної основи для висновку про наявність загрози з боку позивача, а судовий перегляд значною мірою обмежив формальною перевіркою повноважень та процедури введення санкцій в дію. З урахуванням наведеного ВП ВС апеляційну скаргу задовольнила частково шляхом зміни мотивувальної частини рішення суду першої інстанції, залишивши резолютивну частину цього рішення без змін.

Постанова ВП ВС від 28 квітня 2026 року у справі №990/224/23
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/136901090>

6. Спори, що виникають на стадії виконавчого провадження

ВП ВС відступила від висновку КАС ВС щодо повноважень директора Департаменту ДВС з власної ініціативи перевіряти рішення, дії чи бездіяльність державних виконавців та скасовувати їх постанови, вказавши, що посадові особи органів державної виконавчої служби (зокрема й директор Департаменту ДВС та начальники вищого рівня) не мають права з власної ініціативи перевіряти законність виконавчого провадження та скасовувати постанови державних виконавців. Така перевірка можлива винятково за заявою (скаргою) учасника виконавчого провадження.

Обставини справи:

У цій справі особа звернулася до суду зі скаргою на дії (рішення) посадових осіб органів ДВС. Скаржниця вважала протиправними дії щодо перевірки законності виконавчого провадження, у якому вона була боржницею, оскільки відповідна перевірка проводилася не на підставі скарги учасника виконавчого провадження, а на виконання доручення директора Департаменту ДВС.

Суди першої та апеляційної інстанцій відмовили в задоволенні її скарги, оскільки вважали, що директор Департаменту ДВС може з власної ініціативи здійснити контроль за рішеннями, діями державного виконавця під час виконання рішень.

Правовий висновок ВП ВС:

ВП ВС зауважила, що чинний Закон України № 1404-VIII від 2 червня 2016 року «Про виконавче провадження», на відміну від попереднього законодавства, обмежує здійснення контролю за виконавчим провадженням виключно оскарженням на підставі звернень учасників, за винятком виправлення граматичних чи арифметичних помилок. Це обмеження унеможливорює здійснення самостійних перевірок без наявності формально юридичної підстави – скарги, що спрямовано на забезпечення процесуальної незалежності виконавців у їхній діяльності, безсторонності та неупередженості, а також рівності учасників виконавчого провадження в таких процедурах.

Певні елементи відомчого контролю, визначені попереднім законодавством, збереглися в окремих підзаконних актах, зокрема в Інструкції з організації примусового виконання рішень. Втім, ця Інструкція, яка дозволяє перевірки з власної ініціативи, не може розширювати визначені законом повноваження з контролю за виконавчим провадженням, адже це суперечить принципам верховенства права і диспозитивності, а також ієрархії нормативних актів у системі законодавства.

ВП ВС наголосила, що Закон № 1404-VIII, який має пріоритет у застосуванні, не містить правил, які б надавали директору Департаменту ДВС або іншим посадовим особам повноваження з власної ініціативи переглядати або скасовувати постанови державних виконавців, ухвалені під час здійснення виконавчого провадження.

Самостійна ініціатива посадової особи Департаменту ДВС щодо перевірки матеріалів виконавчого провадження, оцінки правомірності дій державного виконавця чи скасування його постанови виходить за межі наданих законом повноважень і є проявом *ultra vires* («поза межами повноважень»).

Відтак ВП ВС вважала за неодмінне відступити від висновку, сформульованого КАС ВС в постанові від 08 вересня 2022 року у справі № 802/921/18-а, відповідно до якого директор Департаменту ДВС має повноваження з власної ініціативи перевіряти рішення, дії чи бездіяльність державних виконавців та скасовувати їх постанови.

Оскільки в цій справі було встановлено, що ініціатива з проведення перевірки походила не від посадових осіб ДВС, а від учасника провадження – стягувача АТ «Укрсиббанк», ВП ВС частково задовольнила касаційну скаргу, змінила рішення судів першої та апеляційної інстанцій, виклала їх мотивувальні частини в редакції своєї постанови, а в іншій частині – залишила їх без змін.

Постанова ВП ВС від 8 квітня 2026 року у справі №127/6664/14-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/136045899>

7. Питання призначення покарання

ВП ВС відступила від висновку ВСУ щодо застосування статті 69-1 КК України, зазначивши, що ч. 1 ст. 69-1 КК України застосовується за обов'язкової наявності таких підстав: а) наявність не менше як по одній обставині, що пом'якшують покарання, з пунктів 1 та 2 ч. 1 ст. 66 цього Кодексу; б) відсутність обставин, які обтяжують покарання; в) визнання обвинуваченим своєї вини.

Обставини справи:

У цій справі вироком суду особу, обвинувачену у вчиненні злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, було засуджено за ч. 2 ст. 307, ч. 3 ст. 307 та ч. 2 ст. 311 КК України. За сукупністю злочинів йому було призначено остаточне покарання у виді позбавлення волі строком на 9 років з конфіскацією всього належного йому майна.

Апеляційний суд змінив вирок суду першої інстанції шляхом виключення кваліфікації дій обвинуваченого за ч. 2 ст. 307 КК України, остаточне покарання залишив без змін.

Оскаржуючи рішення судів попередніх інстанцій, прокурор у касаційній скарзі стверджував, що суди попередніх інстанцій безпідставно не застосували приписи ст. 69-1 КК України (призначення покарання за наявності обставин, що пом'якшують покарання).

Правовий висновок ВП ВС:

ВП ВС врахувала, що на відміну від пп. 1, 2 ч. 1 ст. 66 КК України, в яких для позначення обставин, які пом'якшують покарання, застосовується кома чи сполучник «або», у ч. 1 ст. 69-1 цього Кодексу вжито сполучник «та», який за правилами законодавчої техніки використовується для об'єднання окремих складових/ознак/умов, які лише в сукупності дають підстави для застосування відповідного правила законодавства. До того ж у назві та нормі ч. 1 ст. 69-1 КК України йдеться про призначення покарання за наявності обставин (множина), які пом'якшують покарання, а не обставини (однина), яка пом'якшує покарання.

Відповідно призначення покарання з урахуванням положень ч. 1 ст. 69-1 КК України може бути здійснено лише за наявності щонайменше однієї обставини, визначеної у п. 1 (з'явлення із зізнанням, щире каяття або активне сприяння розкриттю злочину) та п. 2 (добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди) ч. 1 ст. 66 КК України, а також у разі визнання обвинуваченим своєї вини та відсутності обставин, що обтяжують покарання. Відсутність хоча б однієї із зазначених складових унеможливорює застосування ч. 1 ст. 69-1 КК України.

Незалежно від конструкції складу кримінального правопорушення (матеріальний, формальний, усічений) суд зобов'язаний встановити, чи наявні фактичні підстави для застосування пом'якшуючої обставини, визначеної у п. 2 ч. 1 ст. 66 КК України. Це означає, що у матеріалах провадження мають бути докази того, що шкода (матеріальна чи нематеріальна) існувала і була усунена. Якщо шкоду не було завдано, то умова п. 2 ч. 1 ст. 66 КК України не виконана, а отже немає підстав для застосування ст. 69-1 КК України.

Отже, ВП ВС відступила від висновку ВСУ, викладеного в постанові від 14 квітня 2016 року в справі № 5-23 кс (15)16, згідно з яким під час призначення покарання із застосуванням ст. 69-1 КК України добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди не враховується (відсутність цієї ознаки не є перешкодою для застосування спеціальних правил призначення покарання) тоді, коли такі збитки або шкоду не заподіяно в кримінальному провадженні.

Оскільки у цій справі інших обставин, які пом'якшують покарання, крім щирого каяття, під час досудового розслідування або під час судового розгляду не було встановлено, Велика Палата Верховного Суду залишила касаційну скаргу без задоволення, а рішення судів першої та апеляційної інстанцій — без змін.

Постанова ВП ВС від 27 травня 2026 року у справі №214/2983/24 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/137538060>

8. Процесуальні питання

Суд, ухвалюючи рішення щодо померлого як суб'єкта права, фактично вирішує спір щодо суб'єкта, який на момент ухвалення рішення не існував, у зв'язку з чим таке рішення є ухваленим за відсутності належної сторони, процес фактично відбувається без відповідача, що унеможливлює реалізацію принципу змагальності та права бути вислуханим.

Йдеться не про порушення процесуальних норм, а про дефект суб'єктного складу спору, який унеможливлює ухвалення законного й обґрунтованого рішення суду.

Обставини справи:

У цій справі прокурор звернувся з позовом в інтересах держави в особі Кабінету Міністрів України про усунення перешкод у здійсненні права користування та розпорядження земельною ділянкою лісгосподарського призначення шляхом її повернення на користь держави з незаконного володіння фізичної особи.

Під час розгляду справи в суді першої інстанції відповідач помер, однак суд не був повідомлений про цю обставину та ухвалив рішення по суті спору щодо особи, яка на той момент вже померла.

Рішенням суду першої інстанції позов задоволено. Спадкоємець відповідача, який не брав участі у справі, оскаржив рішення суду в апеляційному порядку. Підставою апеляційного оскарження, окрім порушення судом норм матеріального права, було ухвалення судом першої інстанції рішення у справі майже через два роки після смерті відповідача без залучення скаржника як правонаступника відповідача. Апеляційний суд залишив апеляційну скаргу без задоволення, а рішення суду першої інстанції – без змін.

Спадкоємець відповідача оскаржив рішення судів у касаційному порядку.

Правовий висновок ВП ВС:

ВП ВС наголосила, що задля остаточного вирішення спору і захисту порушеного права за результатами судового розгляду справи сторонами в судовому процесі мають бути саме сторони у спірних матеріальних правовідносинах, які виступають на захист своїх інтересів і на яких поширюється законна сила судового рішення.

Тож належний відповідач у справі – особа, яка є суб'єктом матеріального правовідношення, тобто особа, за рахунок якої можливо задовольнити позовні вимоги, захистивши порушене право чи інтерес позивача.

ВП ВС не погодилася з висновком апеляційного суду про те, що смерть учасника справи до ухвалення рішення може бути підставою для його скасування лише в сукупності з іншими доводами апеляційної скарги, зазначивши, що такий підхід фактично допускає можливість існування та залишення в силі судового рішення, ухваленого щодо особи, яка на момент ухвалення рішення вже не мала цивільної процесуальної правосуб'єктності. Це суперечить самій природі цивільного судочинства, вимогам участі належної сторони у процесі, а також гарантіям справедливого суду і принципу змагальності сторін.

Основна помилка зазначеного підходу полягає в тому, що смерть сторони до ухвалення рішення розглядається лише як процесуальний дефект, який потребує додаткового доведення незаконності рішення по суті. Проте за наведених умов (смерть сторони до ухвалення рішення) немає належного суб'єкта, щодо якого суд взагалі міг ухвалити рішення.

З урахуванням наведеного ВП ВС виснувала, що смерть сторони до ухвалення рішення (судом першої інстанції) є самостійною, достатньою і безумовною підставою для скасування судового рішення, якщо суд ухвалив його щодо померлої особи без залучення правонаступників.

Враховуючи, що у цій справі суд першої інстанції ухвалив судове рішення щодо померлої особи і це порушення не було усунуте апеляційним судом у спосіб, встановлений у п. 4 ч. 3 ст. 376 ЦПК України, ВП ВС скасувала рішення судів і направила справу до суду першої інстанції на новий розгляд.

Постанова ВП ВС від 13 травня 2026 року у справі №367/8835/16 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/136784631>

Під час вирішення питання про розподіл судових витрат господарський суд за наявності обґрунтованих заперечень сторони проти розподілу витрат на професійну правничу допомогу адвоката, зокрема через їх неспівмірність та/або за власним розсудом, керуючись критеріями, що визначені частинами п'ятою – сьомою, дев'ятою статті 129 ГПК України, може не присуджувати стороні, на користь якої ухвалено судові рішення, всі її витрати на професійну правничу допомогу. Зокрема, суд може змінити розмір заявлених до стягнення витрат на професійну правничу допомогу як шляхом зменшення загальної суми таких витрат, так і шляхом відмови у відшкодуванні чи зменшення розміру витрат на оплату окремих послуг адвоката.

Обставини справи:

Товариство – позивач у справі щодо виконання зобов'язання в натурі та стягнення коштів подало касаційну скаргу на рішення судів першої та апеляційної інстанцій, за результатами розгляду якої касаційну скаргу було залишено без задоволення, а рішення судів попередніх інстанцій – без змін.

Відповідач звернувся до Верховного Суду із заявою про ухвалення додаткової постанови, у якій просив стягнути з позивача судові витрати на професійну правничу допомогу в розмірі 65 000,00 грн, понесені ним у суді касаційної інстанції, надавши договір, додаткову угоду, акт наданих послуг, рахунок та детальний опис виконаних адвокатом робіт. Позивач подав заперечення проти стягнення судових витрат, посиляючись на їх неспівмірність, їхній завищений розмір та відсутність доказів оплати послуг адвоката.

Правовий висновок ВП ВС:

ВП ВС передусім наголосила на тому, що втручання суду у договірні відносини між адвокатом та його клієнтом у частині визначення розміру гонорару або зменшення розміру стягнення такого гонорару з відповідної сторони на підставі положень ч. 4 ст. 126 ГПК України можливе лише за умови обґрунтованості та наявності доказів на підтвердження невідповідності таких витрат фактично наданим послугам. В іншому випадку таке втручання суперечитиме принципу свободи договору, закріпленому в положеннях ст. 627 ЦК України, принципу *pacta sunt servanda* та принципу захисту права працівника або іншої особи на оплату та своєчасність оплати за виконану працю, закріпленому у ст. 43 Конституції України.

Виснувавши про підтвердження відповідачем понесених ним витрат на професійну правничу допомогу у зв'язку з касаційним переглядом справи ВП ВС водночас зауважила, що розподіл цих витрат підлягає здійсненню з урахуванням як норм ст. 126 ГПК України, так і загальних правил розподілу судових витрат, визначених у ст. 129 ГПК України та з урахуванням заперечень позивача щодо неспівмірності таких витрат.

Випадки, за яких суд може відступити від загального правила розподілу судових витрат, унормованого ч. 4 ст. 129 ГПК України, визначені положеннями ч.ч. 6, 7, 9 ст. 129 цього Кодексу, зокрема, з урахуванням співвідношення суми судових витрат, заявленої до відшкодування, з їх розміром, заявленим у попередньому (орієнтовному) розрахунку, та випадків зловживання стороною чи її представником процесуальними правами тощо.

Окрім зазначених правил розподілу судових витрат процесуальний закон у ст. 126 ГПК України визначає додаткові критерії для оцінки співмірності розміру витрат на оплату правничої допомоги адвоката, які підлягають розподілу між сторонами, та можливість їх зменшення за клопотанням іншої сторони, на яку покладається обов'язок доведення неспівмірності цих витрат.

Проаналізувавши зазначені норми у сукупності ВП ВС виснувала, що під час вирішення питання про розподіл судових витрат господарський суд за наявності обґрунтованих заперечень сторони проти розподілу витрат на професійну правничу допомогу адвоката, зокрема через їх неспівмірність відповідно до ч.ч. 4 – 6 ст. 126 ГПК України, та/або за власним розсудом, керуючись критеріями, що визначені ч.ч. 5 – 7, 9 ст. 129 ГПК України, може не присуджувати стороні, на користь якої ухвалено судові рішення, всі її витрати на професійну правничу допомогу.

Зокрема, суд може змінити розмір заявлених до стягнення витрат на професійну правничу допомогу згідно з приписами ч.ч. 4 – 6 ст. 126 ГПК України як шляхом зменшення загальної суми таких витрат, зокрема у разі їх неспівмірності зі складністю справи, ціною позову чи значенням справи для сторони, так і шляхом відмови у відшкодуванні чи зменшення розміру витрат на оплату окремих послуг адвоката, зокрема у разі їх невідповідності критеріям реальності та розумності або через неспівмірність суми оплати із часом, витраченим адвокатом на виконання відповідних робіт (надання послуг) / обсягом наданих адвокатом послуг (коли одна послуга охоплюється і дублюється іншою послугою адвоката, внесеною до розрахунку) тощо.

Перевіривши матеріали справи та правильність обчислення витрат на професійну правничу допомогу, ВП ВС погодилася з доводами позивача про невідповідність розміру заявлених витрат критеріям співмірності та розумності, зважаючи на те, що такі витрати у визначеному заявником обсязі не мають характеру необхідних і не співмірні з виконаною роботою в суді касаційної інстанції.

Відтак, ВП ВС виснувала про наявність підстав для зменшення заявленого до стягнення розміру витрат на професійну правничу допомогу, стягнувши з позивача на користь відповідача 20 000,00 грн відшкодування витрат на професійну правничу допомогу у зв'язку з розглядом справи в суді касаційної інстанції.

Додаткова постанова ВП ВС від 20 травня 2026 року у справі №911/969/24 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/136828106>

9. Питання дисциплінарної відповідальності суддів

Якщо відомості, зазначені в протоколах про результати проведення НСРД розсекречені на законних підставах, то дисциплінарний орган під час дисциплінарного провадження може досліджувати ці протоколи та надавати оцінку викладеній у них інформації, а також всім доказам сукупно на предмет наявності у діях судді складу дисциплінарного проступку, здійснюючи натомість самостійну оцінку таких дій та обставин справи, зокрема й у контексті дотримання суддями правил службової та професійної етики.

Обставини справи:

Суддю запідозрили в отриманні неправомірної вигоди за ухвалення судових рішень.

Дисциплінарний орган дійшов висновку про наявність в діях судді складу дисциплінарного проступку, визначеного пунктом 3 частини першої статті 106 Закону № 1402-VIII, що знайшло прояв у тому, що суддя своїми діями допустив поведінку, яка порочить звання судді або підриває авторитет правосуддя, зокрема в питаннях моралі, чесності, непідкупності, відповідності способу життя судді його статусу, та є підставою для застосування до нього дисциплінарного стягнення у виді подання про звільнення судді з посади.

Інформацію про ознаки дисциплінарного проступку дисциплінарний орган отримав з **відеозаписів, протоколів допиту, протоколу огляду та вручення грошових коштів, протоколів обшуку, висновків експерта та інших окремих матеріалів кримінального провадження, а також з протоколів НСРД.**

До того ж ВРП врахувала не лише згадані докази, а й поведінку власне судді, який не навів обґрунтованого пояснення своєї версії подій, про які йшлося в матеріалах досудового слідства та рішенні Дисциплінарної палати ВРП.

Правовий висновок ВП ВС:

ВП ВС насамперед звернула увагу на те, що дисциплінарна і кримінальна відповідальність є відмінними видами юридичної відповідальності, а також на те, що у дисциплінарному провадженні діє принцип автономності, відповідно до якого дисциплінарне провадження розглядається незалежно від розгляду кримінального провадження, тому притягнення до дисциплінарної відповідальності судді та одночасне здійснення стосовно нього кримінального провадження не суперечать принципам справедливості та пропорційності, а отже, не є подвійним притягненням до відповідальності за одне й те саме порушення.

Вирішуючи питання щодо можливості використання інформації, зафіксованої в протоколах НСРД у дисциплінарному провадженні ВП ВС врахувала, що частина друга статті 255 КПК України має тлумачитися і застосовуватися

з урахуванням частини першої цієї статті, а також назви статті, яка визначає сферу застосування усіх приписів, вміщених у ній.

Оскільки стаття 255 КПК України має назву «Заходи щодо захисту інформації, яка не використовується у кримінальному провадженні», то заборони у частині другій поширюються на ту інформацію, яка не використовується у відповідному кримінальному провадженні.

Наведений підхід до тлумачення частини другої статті 255 КПК України підтверджується логікою законодавця, зокрема змістом приписів наступної статті 256 цього Кодексу.

Фактично критерієм розмежування між предметами правового регулювання статті 255 КПК України та статті 256 цього Кодексу є принцип належності доказів, визначений у статті 85 КПК України.

Відповідно стаття 256 КПК України застосовується до усіх доказів, зібраних у кримінальному провадженні, зокрема й інформації, зафіксованої у протоколах НСРД, які відповідають критерію належності, тобто до тих фактичних даних, що стосуються предмета доказування у кримінальному провадженні чи обставин, які мають значення для цього провадження.

І навпаки, до відомостей, речей та документів, отриманих у результаті проведення НСРД, що не відповідають критерію належності доказів та містять інформацію, яка не є потрібною для подальшого досудового розслідування, є застосовними приписи статті 255 КПК України, і наслідком реалізації цього правила для регулювання спірних правовідносин є знищення згаданої інформації як такої, що не може використовуватися у кримінальному провадженні.

Відповідно очевидним є те, що правила статті 255 КПК України, яка у певних випадках забороняє використання матеріалів НСРД для цілей, не пов'язаних з кримінальним провадженням, до інформації, зафіксованої в протоколах НСРД, які є частиною кримінального провадження, не застосовуються взагалі.

Також у КПК України врегульовано випадки, умови та порядок того, хто і як має діяти у разі, коли в результаті проведення НСРД виявлено ознаки кримінального правопорушення, яке не розслідується у даному кримінальному провадженні. У такому разі закон (стаття 257 КПК України) не забороняє використати отриману інформацію в іншому кримінальному провадженні, але визначає, що таке використання є можливим тільки на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора. Також у такому разі передання інформації, одержаної внаслідок проведення НСРД, здійснюється тільки через прокурора.

За обставинами справи, що розглядалася ВП ВС, протоколи НСРД є частиною кримінального провадження, їх розсекречено й дозволено для використання уповноваженою особою в інших цілях, зокрема, у дисциплінарному провадженні, що не суперечить легітимній меті здобуття цих матеріалів.

Додатково ВП ВС звернула увагу на те, що КПК України регулює винятково порядок кримінального провадження, про що зазначено в статті 1 цього Кодексу, тому його правила не можуть бути застосовані в контексті заборони використання тих чи інших доказів у дисциплінарному провадженні.

Натомість процедура доказування в межах дисциплінарного провадження стосовно суддів визначена спеціальним законодавством – Законом № 1402-VIII та Законом № 1798-VIII, яке не містить обмежень щодо допустимості доказів, зокрема й таких доказів, що отримані як результат проведення НСРД.

Спеціальне законодавство не встановлює вимог щодо належності та допустимості доказів у дисциплінарному провадженні, як і не визначає обов'язку дисциплінарного органу встановлювати ті або інші обставини на підставі винятково прямих доказів.

Частина шістнадцята статті 49 Закону № 1798-VIII визначає, що для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності докази мають бути чіткими та переконливими, тобто такими, які з точки зору звичайної розсудливої людини у сукупності дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність відповідних обставин.

Тож, якщо внаслідок проведення НСРД у кримінальному провадженні була виявлена інформація про ознаки дисциплінарного проступку, то закон не забороняє компетентному дисциплінарному органу на самостійних правових підставах, здобутих в рамках дисциплінарного провадження, послуговуватися такою інформацією у разі, коли вона через прокурора на підставі закону була передана для використання.

ВП ВС у цій справі констатувала, що встановлені дисциплінарним органом обставини дисциплінарного провадження стали результатом комплексного дослідження усіх зібраних у згаданому провадженні доказів, сукупність яких стала настільки переконливою, щоб зробити зазначені ствердні висновки про вчинення дій, які загалом підривають авторитет правосуддя. Суддя, маючи право заперечувати той факт, в якому його звинувачують, не запропонував свою розумну версію подій, які відбулися.

Також ВП ВС здійснила оцінку законності, легітимності мети та пропорційності втручання в гарантоване статтею 8 Конвенції право на повагу до особистого життя в аспекті доступу до обраної професії судді та констатувала, що ВРП не допустила порушення статті 8 Конвенції стосовно заявника. Також ВРП не порушила приписів пункту 1 статті 6 Конвенції, адже підстави притягнення судді до дисциплінарної відповідальності є достатньо вмотивованими, підстав вважати це рішення очевидно свавільним немає.

Відтак у цій справі ВП ВС залишила скаргу судді без задоволення, а рішення ВРП про притягнення його до дисциплінарної відповідальності у виді подання про звільнення з посади – без змін.

Постанова ВП ВС від 14 травня 2026 року у справі №990SCGC/32/25
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/136901096>

Дайджест судової практики Великої Палати Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР за період з 01.04.2026 до 30.06.2026 / Упоряд.: сектор систематизації практики Верховного Суду департаменту аналітичної та правової роботи Апарату Верховного Суду / Відпов. за вип.: Секретар ВП ВС, д-р юрид. наук, професор, член-кореспондент НАПрН України С. О. Погрібний. Київ, 2026. Вип. 55. – 24 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень Великої Палати. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 supreme.court.gov.ua

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua

 x.com/supremecourt_ua

 so.supreme.court.gov.ua